

Libris.ro IURIE COLESNIC

Respect pentru oameni și cărți

Basarabia necunoscută

Vol.
9

Respect pentru oameni și cărți

Risipitorii de tradiție	4
Dimitrie BALAUR	6
Mihail CECHIRUL-CUȘ	34
Mitropolitul GURIE	40
Anastasia DICESCU.....	56
Petre CAZACU.....	66
D. BLAGOV.....	80
Boris ANISFELD.....	84
Mistislav DOBUJINSKI.....	86
George CATARGI.....	92
Andrei CIURUNGA.....	94
Gheorghe LUPAȘCU.....	114
Marc BEALCOVSCHI.....	174
Nicolae GUMALIC.....	178
Vasile LAȘCOV.....	184
Nicolae FLOROV.....	192
Gheorghe CEGLOKOFF	196
George DORU-DUMITRESCU.....	202
Olga NACCO.....	212
Alexandru ZILOTI.....	222
Anatol CUDINOFF.....	234
Vasile VRONSKI.....	238
Moisei OREȘTER.....	242
Emil GANE.....	252
Vasile LUȚCAN.....	260
Sabin VELICAN.....	276
Dimitrie SEVASTIANOV.....	288
Ștefan SÂRBU.....	300
Mstislav PODOABĂ.....	302
ADENDĂ - Paul VATAMAN.....	303

*Faptul că scufundă perla și susține pleava
este vina oceanului;
Perla-i perlă, pleava-i pleavă.*

Șārngadharapaddhati

Figură de cărturar veritabil, de preot prin vocație și responsabil până în pânzele albe de misiunea asumată, Dimitrie Balaur este o figură solitară în toată cultura și istoria noastră.

M-a impresionat de la prima întâlnire.

Înalt, alb ca un cronicar, în rasă cenușie și ușor uzată, parcă dorind să sublinieze vârsta proprietarului.

Vorbea cu calmitatea și destoinicia unui duhovnic. Am mai întâlnit în viață un preot la fel de impresionant, care te cucerea de la prima vorbă rostită – Paul Mihail, născut la Cornova, în Basarabia.

Dimitrie Balaur era nepotul Elenei Alistar. Am aflat de la el acest lucru într-un moment cu totul neașteptat. Citise primul volum al *Basarabiei necunoscute*, pe care i l-am dăruit la prima întâlnire și la a doua noastră întâlnire, m-a întrebat: – Da la ce pagină ai scris despre mine în această carte?

Nu-mi aminteam. Și el, preotul în vârstă de 93 de ani, mi-a rostit acea propoziție reținută din eseul dedicat Elenei Alistar. – *La înmormântarea Elenei Alistar a participat preotul D. Balaur. Acela eram eu.*

Ne-am împrietenit. Nu mă tem să spun și să scriu acest cuvânt, fiindcă am un argument. Nimeni dintre basarabeni n-a avut șansa să vadă chilioara de la mansarda casei în care

locuia la București, dar mite să se bucure de privilegiul pe care mi l-a acordat:

– Alegeți orice carte dorești!

Avea o memorie extraordinar de lucidă. I-am prezentat niște poze de prin 1912, vremuri în care el fusese seminarist. Calm, mi-a rostit numele celor din imagine și pe unii mai remarcabili a avut prezența de spirit să-i și caracterizeze succint.

Cum își trăia zilele probabil cel mai bine

Ana și Isidor Balaur cu cei doi copii ai lor

știa doar el. Era la vârsta când preoții mult mai tineri de la biserică sperau că va elibera în curând spațiul locativ mult râvnit de ei.

Resp. Filozof înnașcu Dinițre Balaur era conștient de așteptările și năzuințele lor.

– În fiecare zi când deschid ochii, primul lucru pe care îl fac îi mulțumesc Domnului fiindcă s-a îndurat de mine și mi-a mai dat o zi.

Ultima noastră întâlnire a avut loc la 22 decembrie 1994. Am stat trei ore și mărturisirile lui îmi păreau niște scurte telegrame care îi aduceau în față momente din viața trăită. Imediat după întâlnire am făcut niște însemnări pe care le reproduc aici cu valoare de inedit:

„De cincizeci de ani stau aici, din 1944.

Mi-au spus să aleg. Dar n-am ce alege.

Sunt preot din 1937.

Am venit la București – s-au mirat: – Știe românește!

Rugămintea tatei: La seminar să nu fii surprins cu vreo broșură socialistă!

Tata nu mă certa niciodată – Ce n-aș fi făcut îmi zicea – Băiatul tatei!

Adevărații ruși au rămas neîntinați – și rușii sunt convinși că vor reface credința: La Zagorsk trebuie de învățat și nu la Paris.

Toți în vechea Rusie aveau uniforma lor, până și cântăreții.

Era o disciplină din dragoste, nu de teamă.

Poate erau printre ei și moldoveni, dar nu îndrăzneam să-i întrebăm: buni, delicați.

Unul dintre ei ne-a făcut o revelație: Părinții au fost mohomedani și tătari, noi suntem ruși ortodocși.

M-au întrebat la București dacă nu vreau să-mi schimb numele?

Să nu mai fiu Balaur.

Am refuzat. Așa au fost toți din neamul nostru.

Preotul Nae Popescu, profesorul meu, s-a întristat, cum voi aveți admirație pentru foștii ruși.

Promotia anului 1912, Seminarul Teologic din Chișinău

Dimitrie Balaur
elev-seminarist în clasa I, 1917-1918

Cei mai de treabă sunt lipovenii dintre minorități: nu s-au înscris în partid, n-au lăsat soțiile.

A venit în 1955 la ei, a fost K.Voroșilov:

– Vreau să-i văd pe lipoveni.

S-au prezentat:

El începe: – Tovarișci, la noi e libertate deplină.

Veniți în URSS.

Ei au răspuns: Excelență, n-am horoșo v Rumâni.

Dimitrie Balaur pe când era cântăreț la Rezeni

În toate manualele rusești – nu au admis că s-a împărțit Iuda.

Pe când în cele românești: așa ceva se admite.

Nu se sinchiesc deloc: Zic – Sărut mâna, părinte! Dar niciodată n-o sărută.

Eu am terminat în 1924 și am teologia la București. La 1926 – Teologia la Chișinău... ”

Aici e locul să înserăm datele biografice, ca să evităm anumite confuzii și posibil să le putem include într-o eventuală enciclopedie:

BALAU, Dimitrie (4.IX.1903, Rezeni, jud. Lăpușna – 19.IV.1996, București), preot.

Studii: școala primară în satul natal, Seminarul Teologic din Chișinău (1924), Universitatea din București, Facultatea de Teologie (1928, cu Magna cum Laude) și Facultatea de Geografie (1932, cu Magna cum Laude).

Activitate profesională: consilier cultural la Episcopia Bălțului și Hotinului. Căsătorit la 28 februarie 1937 cu Minodora Danilov, absolventa Liceului Eparhial de Fete din Chișinău și a Facultății de Litere a Universității din Iași, fiica dascălului din Chișcăreni, jud. Bălți. Hirotonit preot la 2 mai 1937, în Catedrala din Bălți.

După refugiul din 1940, preot la o biserică din zona Oborului (București). În 1941, după eliberarea Basarabiei a revenit la Bălți. Al doilea refugiu, la 21 martie 1944, unde e angajat părinte spiritual la Seminarul *Mitropolitul Nifon* din București, care este închis în 1948. A fost preot la biserica *Mănăstirea Cașin* până în 1959, când la 4 aprilie a fost arestat. După ieșirea din închisoare, în 1964, a fost preot în biserica *Răzoare*, apoi la biserica *Sf. Nicolae-Buzești* care a ars la 7 decembrie 1991, apoi a slujit în biserica *Bulgară*, din str. Doamnei, 20. Ultimul parastas l-a slujit la 6 aprilie 1996, la Cimitirul sf. Vineri. A decedat din cauza unei hemoragii cerebrale, după o viață de preot timp de 59 de ani.

Activitate publicistică și științifică: La

Bălți a redactat revista *Biserica basarabeană*, a participat la editarea volumului *Episcopia Bălțului și Hotinului* (Bălți, 1937), este autorul a câtorva mini-monografii și a mai multor articole științifice. A tradus versuri și proză.

Obârșia

În neamul Balaur bărbații au urmat o singură linie, cea bisericească, fiind preoți sau dascăli, și cu toții știutori de carte și păstrători de carte și tradiții. Un străbunic, Zaharia Balaur, cumpărase la Iași, în 1802, un *Ceaslov* cu 35 de lei, când un hectar de pământ costa 50 de bani.

Isidor Balaur, tatăl lui Dimitrie, era dascăl în Rezeni. Mama Ana era din neamul Sârbu și a dat viață la 10 copii, dintre care au supraviețuit doar trei: Ecaterina, sora mai mare, Dimitrie și Elena, sora mai mică.

Cum mai rar se întâmplă Dimitrie a fost mai mult atașat de tatăl și acesta, prin comportamentul calm și firea domoală, l-a marcat. Mama era antipodul tatei, fiind o fire mai aprinsă, mai aprigă, dar de-o bunătate aparte.

Rezenii

Basarabia e legată direct de satul Rezeni, fostul jud. Chișinău. Aici s-au născut câțiva dintre cei mai importanți animatori ai mișcării naționale din ținut: Ion Pelivan, Ion Inculeț, Theodor Inculeț, Constantin Inculeț. Aici a locuit o vreme preoteasa Elena Alistar, prima femeie deputat din Sfatul Țării.

Despre satul de baștină, Rezeni, Dimitrie Balaur a scris chiar o scurtă istorie, publicată în 1936 sub formă de articol și intitulată *Istoria Rezenilor*. Astfel, când vorbește despre satul de baștină operează cu argumente istorice: *...Satul a fost întemeiat de Ștefan cel Mare, a dăruit pământ la doi frați, Cosma și Anton Răzanu. Le-a spus să facă acolo sat, să țină piept tătarilor, căci rușii erau încă departe...*

...La noi în sat, toți erau numai moldoveni. Erau și 10 familii de evrei. Țăranii nu se duceau la oraș să-și cumpere untdelemn, gaz, chibrituri, sare. Numai la jidănuși. Tatăl meu avea însă obiceiul să meargă la oraș o dată

Dimitrie Balaur în mijlocul elevilor săi pe când era profesor la Rezina

Chișcăreni, 28 februarie 1937

pe lună sau la două luni, și venea cu butiile încărcate, uneori pentru un an de zile. Cu rușii nu aveam absolut nici o legătură. Nu era nici un rus, nu auzai nici o vorbă rusească. Erau moldoveni, ca pe vremea lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Dimitrie Cantemir. Moldova era absolut curată, ca și cum nici nu era sub stăpânire străină.

*...Oamenii din sat erau blânzi, n-am auzit de certuri, de bătăi, de furturi. Nu se pomea! În fiecare sâmbătă se cocea pâine pentru toată săptămâna. Străinilor nu li se punea niciodată măcăligă pe masă. Erau grâne bune, în satele vecine erau mori nemțești, se duceau țărani și făceau făină **patru zerouri**. Preoții erau moldoveni și slujeau moldoveneste. Ultima dată am fost acolo în 1974. Aproape că nu mă mai cunoșteau.” (Costion Nicolescu, *Părintele Dimitrie Balaur – Un vrednic fiu al Basarabiei*. (Cotidianul, 18.II.1994))*

A revenit peste ani în satul de baștină, dar oamenii erau alții... Noul regim crease un alt tip de basarabean...

Meandrele destinului

De-ar ști omul ce-ar păzi, dinainte s-ar păzi, glăsuiește înțelepciunea populară.

Toți știau că pericolul va veni din est, de

peste Nistru, de la URSS, dar nimeni nu putea interveni ca să schimbe ceva în această inevitabilitate, ca-n povestea cu *copilul și drobul de sare...*

Desfacerea acestui ghem memorialistic a fost posibilă doar după ce în revista *Memoria* (nr 9, 1993), fiica lui Dimitrie Balaur, geograful Elena Teodoreanu a publicat un material memorialistic extrem de interesant intitulat *Preotul Dimitrie Balaur și ai săi...* Tot ea a completat acest subiect cu mărturii deosebit de relevante tipărite în volumul *Părintele Dimitrie cel necunoscut* (Ed. Bizantină, București, 2003):

(...) Știm azi toți: la 26 iunie 1940 URSS a dat ultimatum României ca în 48 de ore să evacueze Basarabia, ultimatum pe care de altfel nu l-a respectat, forțând granița după 24 de ore. Dar locuitorii provinciei cedate au aflat târziu despre cele petrecute.

Miriș Dimitrie și Minodora. 28 februarie 1937

Botezul Elenei. Paști, 1938

În ziua de 27 iunie 1940 tata și mama se aflau la cinematograful din Bălți, vizionând filmul – culmea! – „Bestia roșie”; un film documentar ilustrând atrocitățile din URSS. După film au plecat acasă. Habar n-aveau că guvernul român, constrâns, acceptase ultimatumul.

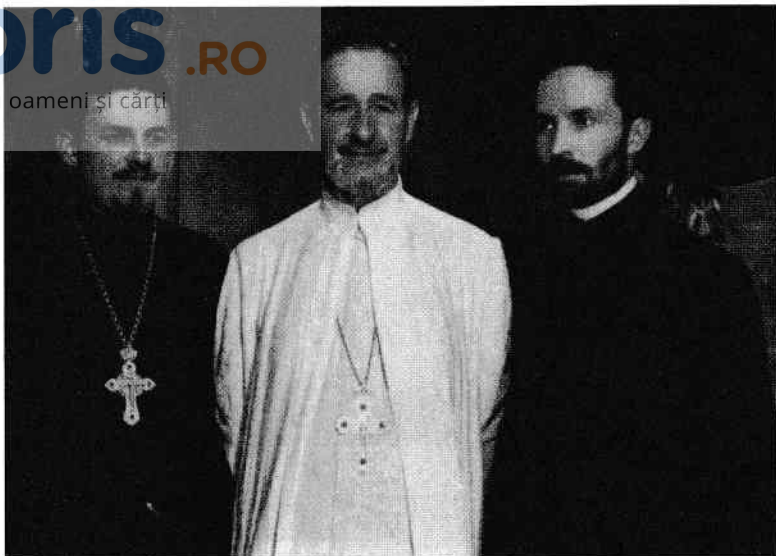
În zori, pe 28 iunie deci, bunica, mama mamei, le-a bătut în geam și le-a spus că un preot din vecini a auzit la radio că Basarabia a fost cedată sovieticilor și că armatele acestora trecuseră deja Nistrul.

Tata n-a mai stat pe gânduri. A umplut repe-

de un geamantan mic cu acte și fotografii împreună cu mama și cu mine, drept la gară. Eu aveam pe atunci 2 ani. Mama mi-a povestit mai târziu că am călătorit într-un tren marfar, în cabina frânarului, ea ghemuită pe podea cu mine în brațe, tata în picioare, pentru a ne feri de curent, cabina fiind fără uși. În urma noastră rămăsese casa intactă, cu mobilier, covoare, cărți etc. Atunci a fost pierdut acel ceaslov prețios și încă vreo trei cărți de mare valoare (consemnate în „Bibliografia românească veche” vol. III, din patrimoniul Academiei Române)...”

Părintele Dimitrie Balaur împreună cu soția Monodora și fiica Elena de Paști, 1939

Trei consilieri eparhiali

(Elena Teodoreanu *Preotul Dimitrie Balaur și ai săi...* (Memoria, nr. 9, 1993, pag. 27-37).

Aici întrerupem firul memorialistic. Căci dispunem de o curioasă secvență, tragică secvență din acel vârtej al primului refugiu. Scena s-a produs pe peronul gării din Bălți unde fostul prefect și fost membru al Sfatului Țării Emanoil Catelly, îmbrăcat la papion, urmărea evacuarea. Dimitrie Balaur, peste jumătate de secol, o relatea astfel:

„Catelly fost căpitan în armata țaristă, prefect în Bălți pe vremea Românilor.

Când plecam, la gară la 28 iunie 1940, mi-a spus:

„Părinte ești dator să rămâi aici”.

El a rămas și a fost deportat fără să se mai știe nimic de el.»

E. Catelly a rămas la Bălți, a fost arestat și a murit în GULAG. Abia în anii '90 ai secolului XX am aflat întregul calvar prin care i-a fost dat să treacă. Am publicat un eseu despre el în vol.3, *Basarabia Necunoscută* (Chișinău, 2000).

Deși s-a refugiat multă lume, puțini au fost acei care au avut curajul să mai trăiască încă o dată tragedia expunând-o pe hârtie. Dar pentru

noi aceste mărturii sunt și sentimente umane, dar au și semnificația de document:

„Așa am ajuns la Iași, unde am întâlnit mulți refugiați, mulți prieteni, între care și părintele Vasilkovski. Ca în toate aceste situații se comenta: cine a rămas, cine a plecat? Mulți își încarcaseră bagajele în căruțe și porniseră spre Prut, ca să vină în România. Dar la Prut se și iviseră grănicerii sovietici, care împiedicau trecerea. Alții au ezitat până să se hotărască și când s-au hotărât a fost prea târziu. Și au fost și unii care de la bun început n-au vrut să plece. Așa a fost bunica mea din partea mamei. Ea a vrut să rămână la Bălți pe motiv că e bătrână, că unde să se mai ducă acum, la bătrânețe, că vrea să moară și să fie îngropată la Bălți și că... „și rușii sunt oameni”, ce-i pot face? Și a rămas, cum au rămas mulți din familia noastră.

Ajutați de prieteni, tata cu mama mea, Minodora se numea mama, și cu mine am ajuns la București. I s-a dat tatălui meu o parohie din cartierul Obor. Dar gândul părinților mei era îndreptat spre locurile natale și spre cei rămași acolo.

În sfârșit, a dat Dumnezeu și a început războiul pentru reluarea pământului basarabean

furat. Pe măsura eliberării Basarabiei de către armatele române, refugiații au început să se întoarcă la vechile lor case. Ne-am reîntors și noi. Tata și mama au umplut câteva geamantane cu cadouri pentru cei lăsați în urmă cu un an și cu mare bucurie au pornit spre Bălți. Dar ce-au găsit acolo?

În Basarabia... numai jale. Nu-mi îngăduie spațiul să descriu doliul multor familii basarabene, un doliu copleșitor. Îl pot descrie însă pe cel al familiei mele, căci, deși copil, mi-au rămas multe în memorie. Astfel...

Tata avea două surori. Fiecare avea câte un fiu, nepoții tatei, adică verii mei. Unul din ei, Vladimir Cecati, tânăr funcționar, a fost arestat la scurtă vreme după venirea sovieticilor și ucis aproape imediat. În urma lui a rămas o tânără soție și un băiețel de 4 luni. Bietul meu văr a vrut să treacă în România, dar a fost oprit de părinți în speranța că el va avea grijă de bătrânețea lor. Celălalt nepot, Dimitrie Georgescu, elev în ultima clasă de liceu, fusese deportat împreună cu mulți tineri din oraș. Maică-sa, sora tatălui meu, își îngropase de scurtă vreme mama, bunica mea din partea tatei și pe soțul său, mort de tuberculoză. Rămasă singură, mătușa mea se ruga cu disperare: „Doamne, chiar dacă-i mort, chiar dacă e făcut bucăți, Tu învie-l și trimite-l acasă!”. Ea a mărturisit mai târziu că a auzit un glas care i-a spus: „Fiul tău trăiește și se va întoarce!”. Și într-adevăr, după un timp băiatul s-a întors. Fugise din stepele Niprului, era plin de păduchi, grav bolnav de dizenterie, dar viu... Mult mai târziu, vărul meu mi-a povestit în amănunțite înfiorătoare epopee a dezertării sale.

Un văr al tatei, Constantin Balaur, institutor în comuna Vorniceni, a fost arestat împreună cu alți intelectuali din comună și uciși cu toții în ziua de 15 iulie 1941. O altă verișoară a tatei, Caliopa Samburschi, a fost deportată cu întreaga familie și nimeni n-a mai aflat vreodată ceva despre ei.

Bunica mea din partea mamei, Elena

Danilov, cea care zicea că „și rușii sunt oameni”, a fost deportată în Siberia în ziua de 13 iunie 1941. Împreună cu ea a fost luată fiica ei, sora mamei, Valentina, măritată Marin, profesoară de limba română, laolaltă cu soțul, Alexe Marin, profesor de fizică, și cu copilul lor, Iuliu Marin, în vârstă de 5 ani. De atunci mult timp nimeni n-a mai știut de ei.

Îngroziți, oamenii povesteau că în acea zi de 13 iunie 1941 au fost deportați din Basarabia sute de mii de români. Au fost urcați în vagoane pentru vite și duși spre Siberia. Cea mai mare parte s-au pierdut pe acolo și nimeni n-a mai aflat ceva de ei.

Toate acestea le-am aflat noi când, imediat după eliberarea Basarabiei, în 1941, ne-am reîntors la Bălți.

Tata și-a reluat postul de consilier cultural și redactor la revista „Biserica Basarabeană”. Preocupat de soarta tragică a multora dintre

Familia Balaur în refugiu. București, 9 august, 1940

rudelile și cunoștințele lui a scris, printre altele, un articol intitulat *Destinul unui preot transnistrian*, care a apărut în 1943, în revista amintită. El nu făcea altceva decât să spună adevărul în acest articol. Mai târziu însă, adică în 1948, când comunismul se va instala și în România, articolul va figura printre lucrările interzise de noua Academie. Tata era mândru de asta, zicând: „Sunt onorat, fiindcă mă aflu alături de Eminescu și alți mari scriitori români, interziși de comuniști!” Peste un timp însă „plata” pentru acest articol va fi aspră. Dar să nu anticipez.

Așadar, în perioada 1941-1944 am locuit la Bălți. Războiul să îndepărtase de noi, ajunsese la Stalingrad, după care a început să se apropie din nou. Era limpede ce ne aștepta.

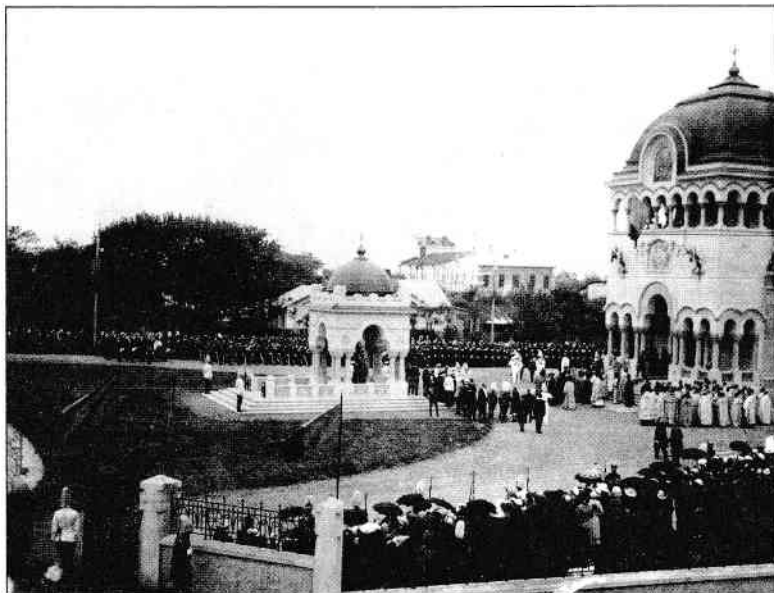

Visarion Puiu,
arhiepiscop de Bălți și Hotin

Tata și mama și-au făcut bagajele, de data aceasta ceva mai multe decât cu patru ani în urmă, și într-o zi de luni, 21 martie 1944, ne-am grăbit să plecăm. Acest al doilea refugiu îl țin minte bine: casa cu lucrurile strânse, străzile pline de oameni și mai ales gara Bălți-Pământeni, cu ultimele trenuri ce se îndreptau spre România, tixite de oameni sperați, țipetele, plânsetele celor care plecau sau care rămăneau, bagajele și copii împinși pe geamuri în compartimente... Plecam la timp căci, câteva zile mai

târziu, vineri 25 martie, ziua de Bunăvestire, armatele sovietice intrau în Bălți.

Am poposit întâi la Caransebeș, dar n-am stat mult acolo căci tata, cunoscut în lumea preoților, om de prestigiu, a fost numit „spiri-

Sfîntirea Catedralei din Bălți, 1936

Respect pentru oameni și cărți

tual” (un rang didactic teologic) la Seminarul *Mitropolitul Nifon din București*. Nu aveam locuință. Dormeam într-o cameră mare a Seminarului, care mai înainte fusese muzeul acestuia. Cu noi, claie peste grămadă, dormeau și mulți alți basarabeni, unii dintre ei neavând nici acte. Fugiseră cu toții din calea puhoiului sovietic.” (Elena Teodoreanu *Preotul Dimitrie Balaur și ai săi...* (Memoria, nr. 9, 1993, pag.27-37)).

Dar refugiul era doar începutul calvarului. Mișcarea ateistă lua amploare și în România Populară. Noua putere, o copie fidelă după regimul stalinist din URSS, dar cu unele particularități care pe alocuri devansau originalul, a început prigonirea preoților și a enoriașilor în scopul de a-i îndepărta de biserică și de credința strămoșească:

„La 2 martie 1959 biserica a fost închisă. Peste noapte îl arestaseră pe părintele paroh Dumitru Manta, cu întreaga familie: soția și trei copii. Odată cu preotul paroh fusese arestat și dascălul și omul de serviciu, și câțiva enoriași. Cum suspiciunea era atunci în floare (suspiciunea, această otravă pe care comuniștii au

întrebuințat-o împotriva fiecăruia dintre noi), s-au auzit șoapte printre enoriași, culpabilizându-l pe tata pentru arestarea preotului paroh. Nu cumva acest preot basarabean s-a făcut un stăpân de parohie? Calomnia părea să prindă rădăcini, cu atât mai mult cu cât la 1 aprilie, deci la 8 zile după arestarea parohului, biserica a fost redeschisă. Afectată de această calomnie eram mai ales eu. Tata își păstra seninătatea. În ziua de 3 aprilie împlineam 21 de ani. A fost o aniversare tristă. Simțeam primejdia în jurul nostru, parterul și etajul casei parohiale erau pustii, apartamentele sigilate.

A doua zi, sâmbătă 4 aprilie 1959, tata sîujea. Insolenți, securiștii au intrat în biserică, până la altar. Tata le-a cerut să-l lase să termine Liturghia. Cu greu, au încuviințat. Probabil ca să nu-i agite pe credincioșii aflați în biserică. După terminarea slujbei, l-au luat cu ei.

A urmat un proces care s-ar fi vrut grandios. Cu... „legionari” (nimic nou sub soare), mai ales că biserica avea hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, și cu... complot împotriva statului comunist. La proces, în boxă, au apărut vreo 12 persoane care nu aveau

Sediul Episcopiei din Bălți